

FINANŠU INSTRUMENTU VEIDU UN TIEM PIEMĪTOŠO RISKU APRAKSTS

IEVADS

Šis dokuments ir paredzēts Luminor Bank AS Latvijas filiāles (turpmāk tekstā — „Banka”) klientiem vai potenciālajiem klientiem (turpmāk tekstā — “Klients” vai „Klienti”) Direktīvas 2014/65/ES par finanšu instrumentu tirgiem (turpmāk tekstā — „MIFID II”) un Komisijas Deleģētās regulas (ES) 2017/565 izpratnē.

Saskaņā ar piemērojamo normatīvo aktu prasībām un lai palīdzētu Klientam pieņemt pārdomātus ieguldījumu lēmumus, Banka šajā dokumentā sniedz vispārīgu aprakstu par finanšu instrumentu veidiem un tiem raksturīgajiem riskiem. Konkrētam finanšu instrumentam var būt arī citi apstākļi un riska faktori, kas raksturīgi tikai šādam finanšu instrumentam.

Šis apraksts ir izveidots ar mērķi pietiekami detalizēti izskaidrot konkrētā finanšu instrumenta veida būtību, kā arī tā darbību un ienesīgumu dažādos tirgus apstākļos, tostarp gan labvēlīgos, gan nelabvēlīgos apstākļos, kā arī šim konkrētajam finanšu instrumentu veidam raksturīgos riskus.

Klientam jāiepazīstas ar šo aprakstu pirms ieguldījumu lēmuma pieņemšanas. Šis dokuments nav uzskatāms par ieguldījumu rekomendāciju (vai jebkāda cita veida ieteikumu), kā arī nav paredzēts kā personīga rekomendācija līdzekļu ieguldīšanai finanšu instrumentos. Pirms ieguldījumu lēmuma pieņemšanas Klientam būtu jāapsver, vai šāds ieguldījums būs viņam piemērots, ņemot vērā Klienta zināšanas un pieredzi finanšu instrumentu tirgū, finansiālo situāciju un ieguldījumu mērķus, un vajadzības gadījumā jālūdz atbilstošs profesionālais padoms.

Satura rādītājs

1. VISPĀRĪGIE NOTEIKUMI	2
2. VISPĀRĒJIE IEGULDĪJUMU RISKI	2
2.1. Riski un iezīmes – definīcijas	2
3. FINANŠU INSTRUMENTU SPECIFISKIE RISKI	4
3.1. Akcijas	4
3.2. Obligācijas	6
3.3. Ieguldījumu fondi.....	8
3.4. Biržā tirgojamie fondi (ETF).....	11
3.5. Strukturētās obligācijas (Indeksam piesaistītās obligācijas)	13
3.6. Atvasinātie finanšu instrumenti.....	14
4. Ārvalstu tirgi un ārvalstu finanšu instrumenti.....	20
5. Iespējamo saistību darījumi	20
6. Ar tirdzniecības sistēmām saistītie riski	20

7. Brīdinājums par iespējamo atdevi no atsevišķiem finanšu instrumentiem	21
8. Ar finanšu instrumentu nodrošinājumu un aizņemto līdzekļu ieguldīšanu saistītie riski	21

1. VISPĀRĪGIE NOTEIKUMI

Klients ir personīgi atbildīgs par lēmumu ieguldīt sevis izvēlētajā finanšu instrumentā. Klientam ir rūpīgi jāizpēta šis dokuments un, pieņemot lēmumus par ieguldījumiem, jāņem vērā tā saturs, kā arī jāizvairās no ieguldījumiem un darījumiem, par kuriem Klientam trūkst nepieciešamo zināšanu vai pieredzes. Vienīgi Klients ir atbildīgs par savu ieguldījumu stāvokļa regulāru kontroli neatkarīgi no tā, vai Klients ir vai nav saņēmis ieguldījumu rekomendāciju par konkrēto ieguldījumu. Klientam jāizmanto visa pieejamā informācija, lai kontrolētu cenu izmaiņas un sekotu līdzi savu ieguldījumu vērtībai, tostarp informācijas sniedzēju nodrošinātie dati (piemēram, tirdzniecības sistēmas, Reuters, Bloomberg un citi informācijas avoti) vai tie dati, ko Klients pats personīgi ir ieguvis vai ko Klientam sniegusi Banka.

Ieguldījumi finanšu instrumentos ir saistīti ar riskiem. Neraugoties uz to, ka iespēja, ka šādi riski radīsies atšķiras atkarībā no vairākiem faktoriem, kas īsumā tiks aprakstīti turpmāk tekstā, ieguldījumi finanšu instrumentos vienmēr ir saistīti ar riskiem, kurus nevar pilnībā nosegt. Šādi riski parasti ietver ieguldījuma vērtības samazināšanos vai pat ieguldītās summas zaudēšanu. Konkrēti, noteiktos apstākļos Klientam var rasties pienākums papildus sākotnēji ieguldītajām summām nodrošināt papildu summas, lai segtu iespējamus zaudējumus.

2. VISPĀRĒJIE IEGULDĪJUMU RISKI

Šis ir pārskats par vispārējiem riskiem, kas saistīti ar dažādiem finanšu instrumentiem un ieguldījumu pakalpojumiem. Lūdzam ņemt vērā, ka šis nav pilnīgs ar ieguldījumiem saistīto risku saraksts un darījuma gaitā Klientam var rasties arī citi riski. Klients ir atbildīgs par to, lai, pamatojoties uz apstākļiem, analizētu un novērtētu visus konkrētā darījuma riskus un iespējamās sekas.

Šos riskus raksturo kā vispārējus, jo tie ir raksturīgi kapitāla tirgus darbībai un finanšu sistēmai kopumā, bet tie rodas apstākļos, kuri nav paredzami un ietekmējami.

2.1. Riski un iezīmes – definīcijas

Tirgus risks ir risks, ka ieguldītājs var ciest zaudējumus sakarā ar vispārējām nelabvēlīgām cenu svārstībām finanšu instrumentu tirgū vai noteiktā tā segmentā. Nelabvēlīgas cenu svārstības var izraisīt, piemēram, vāji attiecīgās valsts vai tautsaimniecības nozares ekonomiskie rādītāji, nestabila ekonomiskā vide, nestabils finanšu instrumentu tirgus utt.

Likviditātes risks ir saistīts ar tirgus risku un galvenokārt nozīmē, ka ieguldītājs var ciest zaudējumus sakarā ar likviditātes trūkumu attiecīgajā regulētajā tirgū, kas kavē finanšu instrumentu pārdošanu ieguldītāja vēlamajā laikā, vai finanšu instrumenti nevar tikt pārdoti par cenu, kas ir tuva tirgus cenai vai par cenu, ko vēlas ieguldītājs.

Valūtas risks var rasties, ja ieguldītājs iegulda finanšu instrumentos tādā valūtā, kas nav ieguldītāja bāzes (galvenokārt izmantojamā) valūta. Vismazākais risks ieguldītājiem ir veikt ieguldījumus savā bāzes valūtā, ja vien viņiem nav pietiekamu zināšanu par valūtas riskiem.

Cenas risks ir risks, ka ieguldītājs cietīs zaudējumus no nelabvēlīgām finanšu instrumenta vai cita aktīva, kurā tas ir ieguldījis, vērtības izmaiņām. Finanšu instrumentu cena var gan samazināties, gan palielināties.

Kredītrisks ir risks, ka ieguldītājs var ciest zaudējumus, jo viņa iegādāto finanšu instrumentu vērtība samazinās vērtspapīru emitenta sliktu finanšu rezultātu, ekonomisko grūtību vai citu līdzīgu rādītāju dēļ. Emitenta sliktie ekonomiskie rādītāji cita starpā var izraisīt attiecīgā emitenta nespēju pildīt no finanšu instrumentiem izrietošās saistības pret ieguldītājiem.

Procentu risks ir saistīts ar tirgus risku un nozīmē, ka ieguldītājs var ciest zaudējumus no nelabvēlīgām norisēm tirgū, kas var izpausties kā procentu likmju izmaiņas, procentu likmju svārstīgums, procentu likmju starpība starp dažāda riska līmeņu ieguldījumu objektiem, aizdevumu pirmstermiņa atmaksa utt.

Izstāšanās izmaksu risks (*Exit cost risk*) – daži finanšu instrumenti var ietvert ierobežojumus attiecībā uz to, kad no tiem var izstāties, un/vai var ietvert papildu izmaksas, ja ieguldītājs vēlas izstāties no darījuma vai līguma pirms noteiktā termiņa beigām. Šīs izmaksas tiek dēvētas par izstāšanās vai līguma laušanas izmaksām, un par tām tiks paziņots ieguldītājam pirms ieguldījuma veikšanas.

Aizņemtā finansējuma jeb kredītleca risks (*Financial leverage risk*) ir risks, ka aktīvu vērtība aizņemtā finansējuma dēļ mainīsies daudz lielākā mērā nekā aktīvu tirgus cena. Tādējādi tirgus cenas izmaiņas aktīviem ar aizņemto finansējumu var radīt ievērojamus zaudējumus.

Koncentrācijas risks ir risks, ko uzņemas ieguldītājs, kurš visus savus ieguldījumus izvieta tikai vienā finanšu instrumentā. Tas ir pretēji riska diversifikācijai, kad ieguldītājs iegulda savu kapitālu vairākos finanšu instrumentos ar dažādām īpašībām, kuriem piemīt arī savstarpēja papildināmība.

Inflācijas risks ir risks, ka ieguldījuma reālie ienākumi ir mazāki vispārējā cenu pieauguma dēļ. Negatīvi reālie ienākumi nozīmē, ka, lai gan ieguldījums var būt nomināli ienesīgs, ieguldījumu periodā ir samazinājusies ieguldījuma pirktspēja.

Darījumu partnera risks ir risks, ka persona, kas ar bankas starpniecību veikusi darījumu ar ieguldītāju, neizpildīs savas saistības, kas izriet no darījuma.

Norēķinu sistēmas risks ir iespēja, ka (galvenokārt) tehniski traucējumi vērtspapīru reģistru, biržu, tīrvērtes (*clearing*) un citu iestāžu sistēmās un kontos vai sakaru kanālos vai citas problēmas var izraisīt darījumu atcelšanu, pēctirdzniecības norēķinu aizkavēšanos, kļūdainus pārskaitījumus un citus notikumus, kas ieguldītājam var radīt zaudējumus.

Tiesiskā regulējuma risks ir risks, ka ieguldītājam var rasties papildu izdevumi vai tas var ciest zaudējumus sakarā ar nelabvēlīgiem ierobežojumiem vai pienākumiem, kas rodas pēc finanšu instrumentu iegādes sakarā ar izmaiņām kompetentu iestāžu izdotajos tiesību aktos, normatīvajos noteikumos vai vadlīnijās, kā arī tiesu lēmumiem.

Informācijas risks ir risks, ka ieguldītājam var nebūt iespējas saņemt atbilstošu un pareizu informāciju par vērtspapīriem vai šādas informācijas saņemšana ir apgrūtināta, kā rezultātā ieguldītājam var nebūt iespējas pieņemt pamatotus lēmumus par saviem ieguldījumiem.

Politiskais risks – starptautiskie notikumi politiskajā, diplomātiskajā un militārajā līmenī ietekmē naudas tirgu un kapitāla tirgu norisi. Politiskās norises vienā valstī (t.i., politiskās anomālijas, valdības ievēlēšana un konkrēti valdības lēmumi kritiskās sociālās un ekonomiskās dzīves nozarēs) var ietekmēt to finanšu instrumentu cenu, kuri tiek tirgoti šajā valstī, vai to uzņēmumu cenu, kuri tajā ir reģistrēti vai darbojas.

Nodokļu risks – atkarībā no konkrētā tirgū piemērojamā regulējuma vai prakses, vai attiecīgā tirgū strādājošā depozitārija sniegtajiem pakalpojumiem, ieguldītājs ne vienmēr var izmantot atvieglojumus, kas izriet no nodokļu dubultās aplikšanas novēršanas līguma, kas noslēgts starp tā rezidences valsti un valsti, kurā tiek glabāti finanšu instrumenti. Turklāt aplikšanu ar nodokļiem var ietekmēt tas, ka ieguldītāja finanšu instrumenti ar ieguldītāja piekrišanu tiek turēti depozitārijā atvērtā kontā bankas vārdā, kā rezultātā ieguldītāja finanšu instrumenti tiek uzskatīti par bankas finanšu instrumentiem.

3. FINANŠU INSTRUMENTU SPECIFISKIE RISKI

3.1. Akcijas

Vispārīgs apraksts

Akcija (saukta arī par kapitāldaļu) ir finanšu instruments, kas ir proporcionāla daļa akciju sabiedrības pamatkapitālā un nodrošina tās īpašniekam, akcionāram, dažādas tiesības.

Ir divi galvenie akciju veidi:

- **Parastās akcijas** – lielākoties parastās akcijas ar balsstiesībām. Akcionārs gūst peļņu no akciju cenas pieauguma un no uzņēmuma izmaksātajām dividendēm. Daudzas akcijas tiek brīvi tirgotas biržā regulētos tirgos.
- **Privileģētās akcijas** – akcionāru sapulcē balsstiesības ir ierobežotas vai vispār nav balsstiesību. Privileģēto akciju īpašnieks parasti nevar piedalīties uzņēmuma vadībā, tomēr, salīdzinot ar parastajām akcijām, privileģētās akcijas dod priekšrocības tiesības saņemt dividendes un sadalīt aktīvus, kas paliek pēc akciju sabiedrības likvidācijas.

Papildus iepriekš minētajam akcijas tiek klasificētas arī pēc uzņēmuma lieluma, stila un sektora (izaugsmes akcijas, ienākumu akcijas, cikliskās akcijas, augstas dividendes nodrošinošas (*blue-chip*) akcijas, sīkās (*penny*) akcijas, lielas kapitalizācijas uzņēmumu (*large-cap*) akcijas, mazas kapitalizācijas (*small-cap*) uzņēmumu akcijas).

Ieguldījumi akcijās var nodrošināt ieguldītājam peļņu vai nu no emitenta peļņas izmaksāto dividenžu veidā, vai arī palielinoties emitenta akciju cenai. Akcijas ir augsta riska ieguldījums, kurā ieguldītājs pilnībā piedalās emitenta ekonomiskajā riskā.

Akciju vērtība var svārstīties, un ienākumi nav garantēti. Ieguldījuma vērtība var nepieaugt, un ieguldītājs var zaudēt daļu vai visu savu ieguldījumu.

Riska un sarežģītības klasifikācija

Tiek uzskatīts, ka visām akcijām ir augsts ieguldījumu riska līmenis.

Akcijas, kas kotētas regulētā tirgū vai tiek tirgotas daudzpusējā tirdzniecības sistēmā, tiek uzskatītas par mazāk sarežģītiem vai vienkāršiem finanšu instrumentiem.

Akcijas, kas nav kotētas regulētos tirgos vai kas nav tirgojamas, vai tiek tirgotas ārpusbiržas tirgū (*OTC*), tiek uzskatītas par sarežģītiem finanšu instrumentiem.

Produkta specifiskie riski

- **Uzņēmuma risks** – akciju pircējs neaizdod uzņēmumam naudas līdzekļus, bet ieguldītājs kļūst par korporācijas līdzīpašnieku. Tādējādi viņš vai viņa piedalās tās attīstībā, kā arī peļņas un zaudējumu iespējās, kas apgrūtina precīzu šāda ieguldījuma ienesīguma prognozēšanu. Ekstrēms gadījums būtu, ja uzņēmums bankrotētu, tādējādi zaudējot visas ieguldītās summas.
- **Tirgus risks** – akciju vērtība īsā laika periodā var ievērojami svārstīties, pakļaujot ieguldītājus augstam riskam. Ienākumi no ieguldījuma nav garantēti, un ieguldītājs var atgūt mazāk, nekā ieguldījis. Ja emitents bankrotē, tad ieguldījumi tā kapitālā var kļūt bezvērtīgi un ieguldītājs var zaudēt līdz pat 100% sava ieguldījuma.

Tirgus risks akciju tirgos var rasties makroekonomisku vai emitentiem raksturīgu faktoru dēļ un var ietekmēt vienu emitentu, vienas nozares emitentus vai tirgu kopumā.

Akciju vērtību un izmaksājamās dividendes nosaka uzņēmuma, kas emitē akcijas, finanšu rādītāji, bet tos var ietekmēt arī līdzīgu uzņēmumu darbības rādītāji tajā pašā nozarē, pārņemšanas aktivitātes, sociālie vai valdības jautājumi uzņēmuma reģistrācijas valstī, kā arī finanšu analīze, kas iesaka ieguldītājiem īstenot konkrētu rīcību (piemēram, pirkt, pārdot, turēt).

- **Svārstīguma risks** – nelabvēlīgos tirgus apstākļos akciju vērtību var ietekmēt paaugstināts svārstīgums un straujas vērtības izmaiņas.

Nevar pieņemt, ka akciju tirgu svārstīgums atbilst vēsturiskajām tendencēm.

Noteiktas akcijas var būt ļoti svārstīgas, jo īpaši mazāku uzņēmumu akcijas, kas kotētas jaunākajos akciju tirgos (jaunattīstības tirgos).

Nelielas izmaiņas uzņēmuma finanšu rādītājos var būtiski ietekmēt tā vērtību, un maziem uzņēmumiem parasti ir mazāk resursu, lai pārvarētu finansiālās grūtības.

- **Dividenžu risks** – dividendes par akciju galvenokārt ir atkarīgas no emitenta peļņas un tā dividenžu politikas. Mazas peļņas vai zaudējumu gadījumā dividenžu maksājumi var tikt samazināti vai vispār neizmaksāti.
- **Likviditātes risks** – dažas akcijas var būt nelikvīdas, kas var radīt lielu starpību starp pirkšanas cenu un pārdošanas cenu, un var būt grūti pārdot akcijas. Tas jo īpaši var attiekties uz mazākiem uzņēmumiem, kas kotēti mazāk nozīmīgos akciju tirgos (piem. jaunattīstības tirgos).

Ja ieguldītājam īsā laikā ir jāpārdod nelikvīdas akcijas, ieguldītājs var atgūt ievērojami mazāku summu, nekā ieguldījis.

- **Kredītrisks** – lai gan uzņēmuma, kurā ieguldītājs ir iegādājies akcijas, kredīspēja var ietekmēt akciju cenu un paredzamos dividenžu maksājumus, ieguldītājs nav pakļauts nekādam tiešam kredītriskam attiecībā uz emitentu, ieguldot uzņēmumu akcijās.

Emitenta maksātnespējas gadījumā ieguldījuma akcijās atgūšana tiks aizstāta ar emitenta kreditoru prasībām.

- **Valūtas kursa risks** – akcijas var tirtot dažādās valūtās, tāpēc ieguldītājs var būt pakļauts valūtas kursa svārstībām, ja iegulda akcijās, kuru cena noteikta ārvalstu valūtās.

Emitenta, kas gūst ieņēmumus ārvalstu valūtā no darījumiem ārvalstu tirgos, iespējamo peļņu vai zaudējumus var ietekmēt valūtas maiņas kursu svārstības.

- **Koncentrācijas risks** – lielu, koncentrētu pozīciju turēšana šaurā akciju grupā (piemēram, nozarē) var radīt koncentrācijas risku un pakļaut ieguldītāju iespējamiem kapitāla zaudējumiem konkrētas nozares vai akciju lejupslīdes gadījumā.
- **Vērtības samazināšanās risks** – ja uzņēmuma dibināšanas dokumentos vai citā līgumā nav noteikti nekādi ierobežojumi, emitents var emitēt vairāk savu akciju, tādējādi potenciāli samazinot līdzdalības vērtību un radot lejupvērstu spiedienu uz dividenžu summu par akciju.
- **Kotēšanas pārtraukšana** – ja akcijas ir iekļautas biržas sarakstā vai ir atļauts tās tirtot, attiecīgajam emitentam nebūs pienākuma saglabāt šo biržas sarakstu vai tirdzniecību. Akcijas jebkurā laikā var tikt izslēgtas no tirdzniecības un/vai izslēgtas no biržas saraksta saskaņā ar piemērojamajiem attiecīgās(-o) biržas(-u) noteikumiem. Tā rezultātā var samazināties akciju likviditāte vai to vērtība.

3.2. Obligācijas

Vispārīgs apraksts

Obligācija ir parāda finanšu instruments, ar kuru palīdzību ieguldītājs uz noteiktu laiku ar mainīgu vai fiksētu likmi aizdod naudu obligāciju emitentam. Emitenta pienākums parasti ietver obligācijas pamatsummas samaksu dzēšanas termiņa beigās un kupona maksājumus emisijas noteikumos minētajos periodos.

Obligācijas var emitēt gan valdības (valsts obligācijas), gan uzņēmumi (uzņēmumu obligācijas). Obligācijas ir valdības vai uzņēmumu aizņemšanās veids.

Ieguldījumi obligāciju tirgos nodrošina ieguldītājam pieeju emitentam un var dot peļņu, emitentam maksājot fiksētu kuponu vai palielinot obligāciju cenu. Obligācijas ir augsta riska ieguldījums, kurā ieguldītājs uzņemas tiešu kredītrisku pret emitentu.

Obligāciju vērtība var svārstīties, un ienākumi nav garantēti. Ieguldījuma vērtība var nepieaugt, un ieguldītājs var zaudēt daļu vai visu savu ieguldījumu.

Obligāciju veidi

- **Nenodrošinātas obligācijas** – obligāciju īpašniekiem ir prasījums pret emitentu, tāpat kā citiem emitenta kreditoriem, no emitenta aktīvu kopsummas.
- **Nodrošinātas obligācijas** – saistītas ar nodrošinājumu par labu obligāciju īpašniekiem. Obligāciju īpašnieku prasījums šajā gadījumā tiek nodrošināts i) ar nodrošinājumu uz konkrētiem emitenta aktīviem par labu šiem obligāciju īpašniekiem, ii) ar trešo personu

garantijām, iii) ar debitoru parādu cesiju utt. Turklāt obligāciju īpašniekiem var būt nodrošināta papildu aizsardzība, pamatojoties uz īpašiem līgumiem ar emitentu vai to privilēģētās pozīcijas dēļ salīdzinājumā ar citiem obligāciju īpašniekiem vai kreditoriem.

- **Subordinētās obligācijas** – emitenta saistību neizpildes gadījumā obligāciju īpašnieka prasījumi tiek apmierināti pēc visiem pārējiem emitenta kreditoriem - ja ir atlikuši aktīvi, kā tas ir īpaši noteikts obligāciju aizdevumā.
- **Konvertējamās obligācijas** – šādas obligācijas dod tiesības konvertēt tās akcijās vai citos finanšu instrumentos vai tiesības apmainīt tās pret citiem finanšu instrumentiem.

Kupons

- **Fiksētas procentu likmes obligācijas:**
Atmaksātā summa ir lielāka par pamatsummu;
Kupons ir fiksēts, un procenti tiek maksāti regulāri;
Ja ieguldītājs patur obligāciju līdz tās dzēšanas termiņam, tās ienesīgums ir zināms.
- **Obligācijas ar mainīgu procentu likmi:**
Atmaksātā summa ir lielāka par pamatsummu;
Kupons ir mainīgs, un procenti tiek maksāti regulāri;
Kupona pamatā ir indekss vai cita likme katram attiecīgajam periodam.
- **Diskontētās obligācijas:**
Atmaksātā summa ir vienāda ar pamatsummu;
Kuponu maksājumi netiek veikti;
Obligāciju pārdošanas cena ir zemāka nekā pamatsumma.

Riska un sarežģītības klasifikācija

Ļoti zema riska līmeņa obligācijas ir ieguldījumu kategorijas ir obligācijas, kas kotētas galvenajās valūtās un, ko emitējusi valsts vai 100% valstij piederošs uzņēmums, vai uzņēmums ar 100% valsts garantiju, un kuru dzēšanas termiņš ir mazāks par 3 gadiem.

Zema riska līmeņa obligācijas ir ieguldījumu kategorijas obligācijas, kas kotētas galvenajā valūtā un, ko emitējusi valsts vai 100% valstij piederošs uzņēmums, vai ar 100% valsts garantiju, un kuru dzēšanas termiņš ir ilgāks par 3 gadiem, vai ko emitējis uzņēmums ar jebkuru dzēšanas termiņu.

Par vidēja riska līmeņa obligācijām var uzskatīt obligācijas, kas nav ieguldījumu kategorijas obligācijas, kuras tiek kotētas galvenajā valūtā, vai ieguldījumu kategorijas obligācijas, kuras netiek kotētas galvenajā valūtā.

Augsta riska līmeņa obligācijas ir ne-ieguldījumu kategorijas obligācijas, kas netiek kotētas galvenajās valūtās.

Subordinētās obligācijas un konvertējamās obligācijas tiek uzskatītas par sarežģītiem finanšu instrumentiem.

Produkta specifiskie riski

- **Tirgus risks** – tirgus risks obligāciju tirgos var rasties makroekonomisku vai emitentiem raksturīgu faktoru dēļ un var ietekmēt vienu emitentu, nozares emitentus vai tirgu kopumā.

Obligācijas vērtību vai procentu maksājumus nosaka emitenta finanšu rādītāji, taču tos var ietekmēt arī līdzīgu uzņēmumu darbības rādītāji tajā pašā nozarē, sociālie vai valdības jautājumi emitenta mītnes valstī.

- **Saistību neizpildes risks** – rodas tad, ja emitents nespēs veikt prasītos paredzētos procentu maksājumus vai dzēst pamatsummu dzēšanas datumā. Emitenta saistību neizpildes gadījumā ieguldītājs var zaudēt visu ieguldīto. Valdības obligācijām ir mazāka varbūtība, ka emitents kļūs maksātnespējīgs, nekā uzņēmumu obligācijām. Ieguldījumu kategorijas obligācijām ir mazāka varbūtība, ka emitents kļūs maksātnespējīgs, nekā augsta ienesīguma obligācijām.
- **Svārstīguma risks** – ieguldītājs būs pakļauts svārstīguma riskam, ja viņš izvēlēsies tirgot obligācijas otrreizējā tirgū. Emitenta finanšu rādītāju izmaiņas var ietekmēt obligācijas vērtību. Dažādas obligācijas ir pakļautas dažādiem svārstīguma riskiem. Tas var būt atkarīgs no emitenta kredītreitinga, emisijas apjoma, likviditātes tirgū un citiem faktoriem.
- **Likviditātes risks** – ja ieguldītājs vēlas pārdot obligāciju otrreizējā tirgū, dominējošie tirgus apstākļi var samazināt produkta pieprasījumu, tas var pasliktināt tirgus cenu, un obligācija var tikt raksturota kā nelikvīda. Dažas obligācijas var būt nelikvīdas, kas var radīt lielu starpību starp pirkšanas un pārdošanas cenu, un var būt grūti atsavināt dažas obligācijas. Tas jo īpaši var attiekties uz mazākiem emitentiem.
- **Kredītrisks** – kredīspējas samazināšanās var ietekmēt emitentu spēju izpildīt fiksēta ienākuma maksājumus.
- **Reinvestēšanas risks** – parādās obligācijām ar atsaucamu dzēšanas termiņu, jo emitents var atsaukt obligāciju pirms dzēšanas termiņa, un ieguldītājs var būt spiests reinvestēt saņemtos līdzekļus vērtspapīros ar zemāku ienesīgumu.
- **Pirmstermiņa dzēšanas risks** – obligācijas emitents var iekļaut noteikumu, kas ļauj obligāciju dzēst pirms termiņa, ja samazinās tirgus procentu likmes. Šāda pirmstermiņa dzēšana var izraisīt izmaiņas paredzamajā ienesīgumā.
- **Kotēšanas pārtraukšanas risks** – ja obligācijas ir iekļautas biržas sarakstā vai ir atļauts tās tirgot, attiecīgajam emitentam nebūs pienākuma saglabāt šo biržas sarakstu vai tirdzniecību. Obligācijas jebkurā laikā var tikt izslēgtas no tirdzniecības un/vai izslēgtas no biržas saraksta saskaņā ar piemērojamajiem attiecīgās(-o) biržas(-u) noteikumiem. Tā rezultātā var samazināties obligāciju likviditāte vai to vērtība.
- **Akciju risks** – izmantojot konvertācijas tiesības (obligāciju konvertācija akcijās), turētāji ir pakļauti ar akcijām saistītiem riskiem (kā aprakstīts iepriekš).
- **Konvertācijas risks** – obligāciju konvertācija akcijās vai citos finanšu instrumentos var būt iespējama tikai noteiktos laika periodos, un uz to var attiekties arī daži citi nosacījumi. Tas var nozīmēt, ka obligāciju īpašnieks nevar izmantot savas konvertācijas tiesības visizdevīgākajā laikā, kas var samazināt peļņu vai palielināt zaudējumus.
- **Valūtas kursa risks** – obligācijas var tirgot citā valūtā, nevis tajā, kas ieguldītājam ir visatbilstošākā, tāpēc pastāv paaugstināts risks, ka valūtas kursu izmaiņas ietekmēs peļņu, ko ieguldītājs gūst no ieguldījuma obligācijās.
- **Procentu likmju risks** – šis risks var ietekmēt obligāciju cenas otrreizējā tirgū un var ietekmēt arī emitenta kredīspēju.

3.3. Ieguldījumu fondi

Vispārīgs apraksts

Ieguldījumu fonds ir aktīvu kopums, kas izveidots kolektīvam ieguldījumam un parasti ir bez termiņa. Ieguldījumu fondam parasti ir daudz ieguldītāju, un fondu pārvalda pārvaldes sabiedrība saskaņā ar fonda ieguldījumu mērķiem. Fondi var būt gan atvērtie, gan slēgtie. Atvērtie fondi tiek vērtēti, pamatojoties uz turēto aktīvu vērtību. Slēgtie fondi tiek vērtēti, pamatojoties uz to, cik ieguldītāji ir gatavi maksāt/ ko pārdot.

Ieguldījumu fonda aktīvu vērtība ieguldījumu periodā var mainīties un var būt lielāka vai mazāka salīdzinājumā ar sākotnēji ieguldīto kopējo summu atkarībā no dominējošajiem tirgus apstākļiem. Fonda daļu neto aktīvu vērtību (NAV) aprēķina pārvaldes sabiedrība. Fonda daļu neto aktīvu vērtības pamatā ir fonda aktīvos iekļauto finanšu instrumentu cenu izmaiņas, un tas nosaka fonda daļu emisijas un izpiršanas cenu. Ieguldītājs nezina precīzu fonda daļas cenu, iesniedzot pirkšanas vai pārdošanas rīkojumu.

Fondu veidi

- **PVKIU fondi** – uz tiem attiecas stingras prasības, kas saistītas ar fonda ieguldījumu stratēģiju un risku diversifikāciju (prasības ir noteiktas Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvā 2009/65/EK (PVKIU direktīva)). Informācija par fondu ir atklāta fonda prospektā, noteikumos un pamatinformācijas dokumentā ieguldītājiem. PVKIU fondiem neto aktīvu vērtību (NAV) parasti aprēķina katru dienu.
- **Fondi, kas nav PVKIU fondi** – fondi, uz kuriem neattiecas PVKIU direktīvas prasības. Fondiem, kas nav PVKIU fondi, neto aktīvu vērtību (NAV) var aprēķināt reizi mēnesī vai reizi ceturksnī.
- **Alternatīvie ieguldījumu fondi (AIF)** – tiem nav noteiktu instrumentu ierobežojumu (kā, piemēram, PVKIU), tāpēc nav spēkā ieguldītāju aizsardzības pasākumi. Alternatīvo ieguldījumu fondiem (AIF) neto aktīvu vērtību (NAV) var aprēķināt reizi mēnesī, reizi ceturksnī vai reizi pusgadā, un tā ir noteikta fondu statūtos.

Riska un sarežģītības klasifikācija

Ieguldījumu fondi negarantē peļņas atdevi. Ienesīgums un risks ir cieši saistīti. Jo lielāka ir iespējamā peļņa, jo lielāks ir risks zaudēt ievērojamu daļu sākotnējā ieguldījuma. Ieguldījumu fonda līdzšinējie rezultāti nav uzticams nākotnes rezultātu rādītājs, taču tie var palīdzēt novērtēt fonda daļu svārstīgumu laika gaitā.

PVKIU fondu daļas, izņemot strukturēto PVKIU fondu daļas, uzskata par nesarežģītiem finanšu instrumentiem.

Strukturēto PVKIU fondu daļas, Fondu, kas nav PVKIU fondu daļas un Alternatīvo ieguldījumu fondu (AIF) daļas tiek uzskatītas par sarežģītiem finanšu instrumentiem.

Produkta specifiskie riski

- **Emitenta risks** – iespēja, ka instrumenta vērtība var ievērojami samazināties pārvaldes sabiedrības darbības trūkumu dēļ.
- **Tirgus risks** – fonda līdzdalības vērtība ir atkarīga no tā turējumā esošo aktīvu vērtības. Ja pasliktināsies vispārējie tirgus apstākļi, iespējams, ka pasliktināsies arī fondā esošā ieguldījuma vērtība.
- **Likviditātes risks** – atvērtie fondi var nespēt realizēt savus aktīvus un atdot ieguldītos līdzekļus ieguldītājiem, ja tirgū kopumā vai konkrētajā nozarē, kurā fonds veic ieguldījumus, ir zema likviditāte. Pastāvīgās izmaksas, kas saistītas ar šo ieguldījumu

apkalpošanu, var palielināt fonda ieguldītāju zaudējumus vai samazināt peļņu. PVKIU fondi ir paredzēti kā viegli pārvedami un izpērkami, taču fonda vājā ienesīguma gadījumā likviditāte var krasī samazināties un ieguldītāji var nespēt realizēt savus ieguldījumus, neciešot zaudējumus vai nesamazinot atdevi. Slēgtie fondi var būt pakļauti zemas tirdzniecības riskiem, un tāpēc nodrošināt ierobežotu likviditāti, kas apgrūtina ieguldītāja iespējas realizēt savu ieguldījumu. AIF var būt noteikts bloķēšanas periods vai tie var būt citādi nelikvidi, tāpēc var būt grūti realizēt savu ieguldījumu.

- **Ierobežots diversifikācijas risks** – ja fondam nav noteikti ieguldījumu ierobežojumi un diversifikācijas prasības, fonda turēto ieguldījumu skaits un dažādība var būt ierobežota. Ierobežota diversifikācija nozīmē, ka ieguldītājs var būt ļoti pakļauts sliktiem tirgus apstākļiem attiecīgajā sektorā.
- **Aktīvu sadalījums** - AIF var ieguldīt ļoti plašā aktīvu klāstā. Daži AIF iegulda ļoti spekulatīvos vai ļoti nelikvidos aktīvos; tas var palielināt risku zaudēt daļu vai visus AIF ieguldījumus vai apgrūtināt ieguldījumu vērtības atgūšanu.
- **Parakstīšanās ierobežojumi** – ieguldītājam fonda daļās var tikt liegta iespēja parakstīties un izpirkt šīs daļas par oficiālo neto aktīvu vērtību (piemēram, fonda piemēroto maksu dēļ) vai vispār, vai arī var tikt mainīts noteiktais paziņošanas periods, laika ierobežojumi un minimālās/maksimālās summas attiecībā uz fonda daļu/akciju parakstīšanos un izpirkšanu.
- **Piespiedu dzēšanas risks** – fonds var piespiedu kārtā dzēst daļas, iestājoties noteiktiem notikumiem (piemēram, ja ieguldījumu pārvaldītāja maksātspējas gadījumā fonds nespēj izpildīt savus ieguldījumu mērķus).
- **Izmaiņas portfelī** – fonda ieguldījumu portfeļa sastāvs laiku pa laikam var mainīties. Šādas izmaiņas var ietekmēt fonda vērtību.
- **Procentu likmju risks** – fonds ar aizņemtā kapitāla īpatsvaru būs pakļauts procentu likmju pieaugumam. Tas var samazināt ieguldītāju gūto peļņu vai pat radīt zaudējumus.
- **Valūtas risks** – ja ieguldījumi fondā ir citā valūtā, nevis tajā, kurā ieguldītājs veica sākotnējo ieguldījumu, valūtas kursa svārstību dēļ var samazināties peļņa (vai rasties zaudējumi).
- **Apakšfondu nodalīšana** – fonda apakšfondi var būt nodalīti saskaņā ar jurisdikcijas, kurā fonds reģistrēts, tiesību aktiem, un tādējādi viena apakšfonda aktīvi nebūs pieejami, lai segtu cita apakšfonda saistības. Tomēr fonds var darboties vai tā vārdā var tikt turēti aktīvi, vai uz to var attiekties prasības citās jurisdikcijās, kas nav tā reģistrācijas jurisdikcija, un kas ne vienmēr atzīst šādu nodalīšanu. Nevar garantēt, ka jebkuras jurisdikcijas tiesas, ārpus fonda reģistrācijas jurisdikcijas, ievēros iepriekš minētos atbildības ierobežojumus.
- **Aizņemtā finansējuma jeb kredītpleca risks** (*Financial leverage risk*) – AIF var būt ar lielu aizņemtā finansējuma jeb kredītpleca īpatsvaru. Tas nozīmē, ka neliels to turējumā esošo ieguldījumu vērtības kritums var būtiski ietekmēt fonda vērtību.
- **Valsts risks** – ārvalstu ieguldījuma vērtība var samazināties tās valsts politisko pārmaiņu vai nestabilitātes dēļ, kurā ārvalstu ieguldījums emitēts.
- **Darījumu partnera risks un pakalpojumu sniedzēja risks** – jebkuras iestādes, kas fondam sniedz pakalpojumus, piemēram, glabā aktīvus vai darbojas kā fonda darījumu partneris saistībā ar atvasinātajiem finanšu instrumentiem vai citiem instrumentiem maksātspēja var radīt fondam finansiālus zaudējumus.
- **Atvasināto finanšu instrumentu risks** – fonds var izmantot instrumentus garantijas līgumu, nākotnes līgumu, iespējas līgumu, nestandartizētu nākotnes līgumu un mijmaiņas līgumu veidā, lai palielinātu ieguldījumu atdevi. Lai gan potenciāli tas var uzlabot fonda

darbības rezultātus, tas var arī kaitēt, ja no atvasinātajiem finanšu instrumentiem rodas zaudējumi.

- **Operacionālais risks** – ieguldījums fondā var būt saistīts ar operacionālajiem riskiem, ko izraisa dažādas iespējamās darbības kļūdas, tostarp sistēmas darbības traucējumi, cilvēku kļūdas vai ārēji notikumi un pakalpojumu sniedzēju, piemēram, ieguldījumu pārvaldītāja, izraisītas kļūdas, kas var ietekmēt fonda vērtību un (attiecīgajā gadījumā) tā spēju izmaksāt dzēšanas maksājumus paredzētajā termiņā.

3.4. Biržā tirgojamie fondi (ETF)

Vispārīgs apraksts

Biržā tirgojamais fonds (ETF) ir līdzīgs parastam ieguldījumu fondam, jo tas ir finanšu instrumentu vai citu bāzes aktīvu kopums, taču atšķirībā no parastā ieguldījumu fonda ETF daļas tirgo biržā līdzīgi kā uzņēmumu akcijas. ETF pamatā esošie aktīvi var būt konkrētas kapitāldaļas (akcijas), obligācijas, atvasinātie finanšu instrumenti, preces, ārvalstu valūta un citi aktīvi. ETF var sekot noteiktam indeksam un iegādāties tikai indeksā iekļautos aktīvus, piemēram, kapitāldaļas, kas pieder pie noteiktiem indeksiem. Ir ETF, kas iegulda tikai noteiktā nozarē vai ģeogrāfiskajā reģionā. Ir arī ETF, kas vienmēr nav saistīti ar vienu indeksu vai nozari. Šādu ETF gadījumā ieguldījumi tiek aktīvi pārvaldīti, un to bāzes aktīvu sastāvs laika gaitā var mainīties. Informācija par ETF ir atklāta fonda dokumentos, tostarp pamatinformācijas dokumentā ieguldītājiem.

Ir ETF:

- kas ļauj mainīt bāzes aktīva vērtību divas vai vairāk reizes (ETF ar aizņemto finansējumu jeb kredītplēcu (*leveraged ETF*));
- kuru vērtība mainās pretēji bāzes aktīva vērtībai (inversais ETF (*inverse ETF*));
- kas izmanto sviras efektu, kas ir pretējs bāzes aktīva vērtībai (inversais ETF ar aizņemto finansējumu jeb kredītplēcu (*leveraged-inverse ETF*));
- kuru bāzes aktīvi ir citi tirgū tirgotie fondi.

ETF tiek vērtēti kā parastie ieguldījumu fondi, izmantojot daļas neto aktīvu vērtību (NAV), taču atšķirībā no parastajiem fondiem to pirkšanas un pārdošanas cena tiek noteikta biržā, līdzīgi kā akciju gadījumā. Ieguldījumu periodā ETF daļas vērtība var mainīties un var būt zemāka vai augstāka salīdzinājumā ar sākotnēji ieguldīto summu atkarībā no tirgus apstākļiem. ETF daļu pārdošana un pirkšana notiek tikai galvenajā biržas tirgū jebkurā tirdzniecības dienas laikā. Sistēma ar pirkšanas un pārdošanas cenu ir tāda pati kā parastajām akcijām.

ETF, kas atbilst PVKIU direktīvai un ir izveidoti saskaņā ar to, sauc par PVKIU ETF.

Riska un sarežģītības klasifikācija

ETF negarantē peļņas atdevi. Jo lielāka ir iespējamā peļņa, jo lielāks ir risks zaudēt ievērojamu daļu sākotnējā ieguldījuma.

ETF vēsturiskie rezultāti nav uzticams nākotnes rezultātu rādītājs, taču tie var palīdzēt novērtēt ETF daļu cenas svārstīgumu laika gaitā.

ETF daļas tiek uzskatītas par sarežģītiem finanšu instrumentiem, izņemot PVKIU ETF, kas tiek uzskatīti par vienkāršiem finanšu instrumentiem.

Produkta specifiskie riski

- **Tirgus risks** – parasti ETF cenšas atkārtot akciju tirgus indeksu, tirgus sektoru, preču vai citu aktīvu grozu. Līdz ar to ieguldītājs ir pakļauts bāzes aktīvu tirgus riskam.
- **Indeksam piesaistīts risks** – ETF var censties sekot noteiktam indeksam (piemēram, akciju indeksam) un atkārtot to, lai gūtu peļņu, kas atbilst šā bāzes indeksa vērtībai. Pastāv risks, ka gadījumā, ja šāda indeksa sniedzējs nav precīzi sastādījis, izveidojis vai aprēķinājis indeksu, ieguldītājs var tikt pakļauts riskiem, kas saistīti ar šo indeksu un tā neprecīzo vai kļūdaino sastāvu.
- **Likviditātes risks** ir saistīts ar tirgus risku un galvenokārt izpaužas tajā, ka ieguldītājs var ciest zaudējumus sakarā ar likviditātes trūkumu attiecīgajā regulētajā tirgū, kas kavē finanšu instrumentu pārdošanu ieguldītāja vēlamajā laikā, vai finanšu instrumenti nevar tikt pārdoti par cenu, kas ir tuva tirgus cenai vai par cenu, ko vēlas ieguldītājs. Neraugoties uz bāzes aktīviem un to likviditāti, ETF ieguldījumu daļa kādā situācijā var kļūt nelikvīda, un tādēļ tās pārdošana, pirkšana vai izpirkšana var kļūt sarežģīta vai neiespējama. Ir arī sarežģīti vai neiespējami iegādāties, pārdot vai izpirkt ETF ieguldījumu daļas tuvu neto aktīvu vērtībai. Iespēja pārdot ETF ieguldījumu daļas nav garantēta.
- **Ienesīguma risks** – ieguldītāji ETF var paļauties, ka pārvaldnieks sekos bāzes indeksu vai aktīvu ienesīgumam, vai arī ETF var sekot bāzes aktīviem pasīvā veidā (t.i., bez pārvaldnieka aktīvas iesaistīšanās). Praksē ETF ienesīgums atšķirsies no šo indeksu vai aktīvu ienesīguma. Konkrētāk, tas var rasties ETF izsekošanas kļūdas dēļ (tā ir starpība starp ETF un tā atsauces indeksa vai aktīva ienesīgumu), ko var izraisīt vairāki faktori, tostarp līdzsvarošana, ierobežojumi (piemēram, jaunattīstības tirgus pieejamība), replikācijas metode un izmaksu/izdevumu attiecība (lielākas izmaksas var izraisīt lielāku izsekošanas kļūdu). Tāpēc ieguldītājs var saņemt mazāku peļņu nekā tad, ja tas būtu ieguldījis tieši šajos bāzes aktīvos.
- **Procentu likmju risks** – ETF ar aizņemto finansējumu jeb kredītplecu īpatsvaru būs pakļauts procentu likmju pieaugumam. Tas var samazināt ieguldītāju gūto peļņu vai pat radīt zaudējumus.
- **Valsts risks** – ārvalstu ieguldījuma vērtība var samazināties tās valsts politisko pārmaiņu vai nestabilitātes dēļ, kurā ārvalstu ieguldījums emitēts.
- **Valūtas risks** – ja ETF pamatā esošie ieguldījumi ir citā valūtā, nevis tajā, kurā ieguldītājs veica sākotnējo ieguldījumu, valūtas kursa svārstību dēļ var samazināties peļņa (vai rasties zaudējumi).
- **Izmaiņas portfeli** – ETF ieguldījumu portfeļa sastāvs laiku pa laikam var mainīties. Šādas izmaiņas var ietekmēt ETF vērtību.
- **Darījumu partnera risks un pakalpojumu sniedzēja risks** – jebkuras iestādes, kas ETF pārvaldniekam sniedz pakalpojumus, piemēram, glabā aktīvus vai darbojas kā pārvaldītāja darījumu partneris saistībā ar atvasinātajiem finanšu instrumentiem vai citiem instrumentiem, maksātnespēja var radīt pārvaldniekam vai ETF finansiālus zaudējumus.
- **Atvasināto finanšu instrumentu risks** – ETF pārvaldnieki var izmantot sintētisku struktūru, lai nodrošinātu norādīto peļņu, kur peļņas pamatā ir atvasinātais finanšu instruments, kas noslēgts ar darījumu partneri. Tādējādi peļņa var būt atkarīga no darījumu partnera kredītqualitātes un/vai pozīcijas nodrošinājuma. Ieguldītāji var būt pakļauti arī zemāk izklāstītajiem riskiem saistībā ar atvasinātajiem finanšu instrumentiem.
- **Piespiedu izpiršanas risks** – ETF daļas var tikt piespiedu kārtā izpirtas, iestājoties noteiktiem notikumiem (piemēram, ieguldījumu pārvaldītāja maksātnespēja).

- **Pilnvarotā dalībnieka (PD) koncentrācijas risks** - ETF tirgū tikai PD ir atļauts iesaistīties darījumu izveidē/izpirkšanā pa tiešo ar ETF. Tā kā ETF var atļaut tikai ierobežotam skaitam iestāžu darboties kā PD, pastāv risks, ka, ja PD izbeidz darbību vai citādi nespēj īstenot izveides/izpirkšanas darījumus, kurus tam bija uzdots veikt, un neviens cits PD nespēj iesaistīties, lai īstenotu šādus izveides/izpirkšanas darījumus, pastāv lielāka iespēja, ka ETF daļas var tikt tirgotas par augstāku cenu vai ar diskontu attiecībā pret neto aktīvu vērtību indeksam vai aktīviem, ko tas cenšas replicēt, un tā rezultātā ar ETF var tikt apturēta tirdzniecība un/vai tas var tikt svītrots no biržas saraksta.

3.5. Strukturētās obligācijas (Indeksam piesaistītās obligācijas)

Vispārīgs apraksts

Strukturēta obligācija (Indeksam piesaistītā obligācija) ir parāda finanšu instruments, kas parasti sastāv no vienas vai vairākām obligācijām un viena vai vairākiem atvasinātajiem finanšu instrumentiem. Atvasinātais finanšu instruments maina ar obligāciju saistītos ieguldījumu riskus, lai dotu ieguldītājam iespēju gūt labumu no kāda cita, bieži vien nesaistīta finanšu instrumenta vai aktīva cenu izmaiņām. Strukturētās obligācijas vērtība būs atkarīga no abām sastāvdaļām – obligācijas un atvasinātā finanšu instrumenta. Dažu strukturēto obligāciju iezīme ir garantēta pamatsumma, kas nodrošina pamatsummas aizsardzību, ja tā tiek turēta līdz termiņa beigām, tomēr var būt strukturētas obligācijas, kas piedāvā tikai daļēju pamatsummas garantiju vai vispār nepiedāvā garantiju. Attiecībā uz strukturētajām obligācijām diezgan izplatīts ir tas, ka pirms obligācijas dzēšanas termiņa netiek veiktas nekādas izmaksas. Strukturēto obligāciju noteikumi un nosacījumi var būtiski atšķirties, un ieguldītājam pirms parakstīšanās vai tirdzniecības noteikti vajadzētu iepazīties ar noteikumiem un nosacījumiem.

Parasti strukturētu obligāciju (Indeksam piesaistīto obligāciju) var pārdot pirms tās termiņa beigām par cenu, kas kotēta otrreizējā tirgū, atskaitot piemērojamās pakalpojumu maksas. Obligācijas vērtība ir saistīta ar bāzes aktīvu (indeksa) cenu, kas laika gaitā var svārstīties, tāpēc ir grūti prognozēt obligācijas vērtību nākotnē.

Nav garantijas, ka, pārdodot strukturētu obligāciju ar kapitāla aizsardzību pirms tās dzēšanas termiņa, tiks atgūta pilna nominālvērtība un riska prēmija. Strukturēto obligāciju bez kapitāla aizsardzības mērķis ir piedāvāt lielāku peļņu salīdzinājumā ar strukturētajiem produktiem ar kapitāla aizsardzību, tomēr nelabvēlīgu tirgus svārstību gadījumā ieguldītājs var zaudēt visu ieguldīto summu.

Riska prēmija ir neatmaksājama papildu summa, kas jāmaksā parakstoties, lai saņemtu lielāku peļņu.

Riska un sarežģītības klasifikācija

Ļoti zems riska līmenis – strukturētas obligācijas, kas kotētas galvenajā valūtā ar pilnu kapitāla aizsardzību termiņa beigās.

Zems riska līmenis – strukturētas obligācijas, kas kotētas galvenajā valūtā, ar daļēju kapitāla aizsardzību termiņa beigās (zaudējumi var rasties, zaudējot līdz 10% riska prēmijas).

Vidējs riska līmenis – strukturētas obligācijas, kas kotētas galvenajā valūtā, ar daļēju kapitāla aizsardzību termiņa beigās (zaudējumi var rasties, zaudējot līdz 25% riska prēmijas).

Augsts riska līmenis – strukturētas obligācijas, kas kotētas jebkurā valūtā bez kapitāla aizsardzības.

Visas strukturētās obligācijas (Indeksam piesaistītās obligācijas) tiek uzskatītas par sarežģītiem instrumentiem.

Produkta specifiskie riski

- **Tirgus risks** – raksturīgs visiem ieguldījumiem, un strukturētajām obligācijām tirgus risks var būt augsts. Strukturēto obligāciju cena otrreizējā tirgū ir atkarīga no atvasinātā finanšu instrumenta vērtības izmaiņām, procentu likmju izmaiņām, laika, kas atlicis līdz dzēšanas datumam, konkrēto strukturēto obligāciju piedāvājuma un pieprasījuma tirgū un citiem faktoriem.
- **Likviditātes risks** – nozīmē, ka ieguldītājiem var rasties zaudējumi, ja viņi vēlas pārdot strukturētās obligācijas pēc iespējas ātrāk vai nespēj tās pārdot noteiktā laika intervālā. Iespēja pārdot strukturētās obligācijas pirms dzēšanas datuma ir atkarīga no to likviditātes otrreizējā tirgū.
- **Kredītrisks** – ieguldītājs var ciest zaudējumus sakarā ar to, ka tā iegādāto finanšu instrumentu vērtība samazinās, jo finanšu instrumentu emitentam var būt slikti finanšu rādītāji, ekonomiskas grūtības vai citi līdzīgi rādītāji. Emitenta sliktie ekonomiskie rādītāji cita starpā var izraisīt attiecīgā emitenta nespēju pildīt no finanšu instrumentiem izrietošās saistības pret ieguldītājiem.
- **Procentu likmes risks** – procentu likme var mainīt strukturētās obligācijas cenu. Procentu risks ir saistīts ar tirgus risku un izpaužas tajā, ka ieguldītājs var ciest zaudējumus no nelabvēlīgām norisēm tirgū, kas var izpausties kā procentu likmju izmaiņas, procentu likmju svārstīgums, procentu likmju starpība starp dažādu riska līmeņu ieguldījumu objektiem, parādu pirmstermiņa atmaksa utt.
- **Saistību neizpildes risks** – rodas, ja emitents nespēj veikt prasītos procentu maksājumus vai atmaksāt pamatsummu. Emitenta saistību neizpildes gadījumā ieguldītājs var zaudēt visu ieguldīto.
- **Reinvestēšanas risks** – parādās strukturētajām obligācijām ar atsaucamu dzēšanas termiņu, jo emitents var atsaukt strukturēto obligāciju pirms dzēšanas termiņa, un ieguldītājs var būt spiests reinvestēt saņemtos līdzekļus vērtspapīros ar zemāku ienesīgumu.
- **Valūtas kursa svārstības risks (FX risk)** – strukturētās obligācijas var tirgot citā valūtā, nevis tajā, kas ieguldītājam ir visatbilstošākā, tāpēc pastāv paaugstināts risks, ka valūtas kursu izmaiņas ietekmēs peļņu, ko ieguldītājs gūst no ieguldījuma obligācijās. Valūtas kursa svārstības kopumā var ietekmēt pamatā esošā finanšu instrumenta līmeni, tā cenu vai vērtību (atkarībā no apstākļiem). Ja pamatā esošā finanšu instrumenta līmenis, cena vai vērtība (atkarībā no apstākļiem) ir valūtā, kas atšķiras no obligācijas valūtas, ieguldītāji var tikt pakļauti paaugstinātam valūtas maiņas riskam. Ja šādas valūtas kursa svārstības izraisa pamatā esošā finanšu instrumenta līmeņa, cenas vai vērtības (atkarībā no apstākļiem) samazināšanos, obligācijas vērtība var samazināties. Līdz ar to ieguldītājs, kas ieguldījis obligācijā var ciest lielākus zaudējumus no ieguldījuma nekā ieguldītājs, kas ieguldījis tādā finanšu instrumentā, kura pamatā esošais finanšu instruments ir tajā pašā valūtā.

3.6. Atvasinātie finanšu instrumenti

Vispārīgs apraksts

Atvasinātie finanšu instrumenti ir sarežģīti finanšu instrumenti, kuru īpašības atšķiras atkarībā no to pamatā esošajiem finanšu instrumentiem, proti, finanšu instrumentiem, uz kuriem atvasinātie finanšu instrumenti ir strukturēti. Atvasinātais finanšu instruments var ietvert plašu to pamatā esošo finanšu instrumentu klāstu dažādās kombinācijās. Tas nozīmē, ka ir neierobežots skaits atvasinājumu veidu, kas pastāv un ko var izveidot. Atvasinātie finanšu instrumenti parasti tiek veidoti kā līgumi starp darījumu partneriem, saskaņā ar kuriem savstarpēji uzņemtās saistības jāizpilda vienā vai vairākos iepriekš noteiktos datumos nākotnē. Atvasināto finanšu instrumentu vērtība ir atkarīga no bāzes instrumentu vērtības, kas var būt akcijas, citi finanšu instrumenti, valūtas maiņas kursi, procentu likmes, preces un finanšu indeksi, kā arī jebkuras to kombinācijas. Atvasināto finanšu instrumentu var tirgot ārpusbiržas tirgū (OTC) vai biržā. Bankas un citi finanšu starpnieki var piedāvāt nestandardizētus finanšu instrumentus un citus ārpusbiržas atvasinātos finanšu instrumentus. Lēmuma par ieguldījumu veikšanu atvasinātajos finanšu instrumentos pamatā ir prognoze par konkrētu pamatā esošo aktīvu cenu attīstību nākotnē noteiktā laika periodā. Tāpēc ieguldītājam ir nepieciešams skaidrs priekšstats par gaidāmajām tirgus izmaiņām. Turklāt ieguldītājam ir jābūt skaidrai izpratnei par ieguldījuma mērķi (vai tas ir riska ierobežošana, ieguldījumi ar augstu riska pakāpi vai arbitrāža). Tikai tad, ja šie priekšnoteikumi ir izpildīti, ieguldītājs var izvēlēties atvasinātā finanšu instrumenta veidu vai instrumentu kombināciju ar atbilstošu riska profilu. Galvenie atvasināto finanšu instrumentu veidi ir standartizēti vai nestandardizēti nākotnes līgumi, iespējas līgumi un mijmaiņas līgumi. Tālāk tsumā izklāstīti iepriekš minēto atvasināto finanšu instrumentu pamatveidi.

- **Nestandardizēti (*forward*) vai standartizēti (*futures*) nākotnes līgums**– standartizēti līgumi par noteikta daudzuma un kvalitātes pamatā esošā instrumenta pirkšanu vai pārdošanu nākotnes datumā un par noteiktu cenu, kas tiek noteikta līguma noslēgšanas brīdī. Pamatojoties uz iepriekš minēto, viens darījumu partneris uzņemas saistības pārdot otram darījumu partnerim noteiktu finanšu instrumenta (t.i., akcijas) un/vai valūtas vai preces daudzumu noteiktā nākotnes datumā par iepriekš noteiktu cenu. Pircējs uzņemas attiecīgas saistības. Tāpēc darījuma veikšanas datums atšķiras no saistību izpildes datuma.

Nestandardizētā nākotnes līguma gadījumā pamatā esošie aktīvi tiek vai nu piegādāti fiziski, vai arī peļņa un zaudējumi tiek segti naudā. Nākotnes darījuma gadījumā peļņu un zaudējumus uzrauga katru dienu attiecīgā līguma darbības laikā, kas var ietekmēt jebkuru nodrošinājumu, kas nepieciešams attiecīgā līguma noslēgšanai. Par nestandardizētiem nākotnes līgumiem var norēķināties tikai beigu datumā, savukārt par standartizētiem nākotnes darījumiem parasti var norēķināties (t.i., "pārdot" darījumu partnerim) jebkurā laikā pirms beigu datuma.

Pamatā esošie aktīvi cita starpā var būt akcijas, valūtas maiņas kursi, procentu likmes, obligācijas, akciju indeksi. Abiem darījumu partneriem ir pienākums izpildīt no līguma izrietošās saistības norēķinu dienā.

- **Iespējas līgumi (*options*)**– iespējas līgumi dod līdzējam tiesības iegādāties vai pārdot konkrētu pamatā esošo instrumentu par iepriekš noteiktu cenu iepriekš noteiktā datumā nākotnē. Šādas līdzēja tiesības atbilst otra līdzēja pienākumam īstenot darījumu, par kuru panākta vienošanās, ja pirmais līdzējs izmanto savas tiesības. Pamatā esošie instrumenti var būt valūtas, procentu likmes, akciju indeksi, akcijas, citi finanšu instrumenti un naudas tirgus instrumenti.

Atšķirībā no standartizētiem nākotnes darījumiem iespējas līguma pircējam ir tiesības, bet ne pienākums nākotnē veikt konkrētu darījumu. Viņš pērk šīs tiesības par noteiktu cenu,

proti, par tiesībām turpināt darījumu nākotnē. No otras puses, otram līdzējam, pārdevējam (iespējas līguma izsniedzējam), ir pienākums izpildīt savas saistības, kas izriet no līguma, ja otrs līdzējs (iespējas līguma pircējs) izmanto savas tiesības.

Iespējas līguma vērtību var noteikt, pamatojoties uz vairākām metodēm, ko izstrādājuši specializēti produktu inženieri un analītiķi. Šādas metodes var arī precizēt veidu, kādā iespējas līguma vērtību var ietekmēt iespējamās izmaiņas konkrētos ar iespējas līgumu saistītos apstākļos.

Tāpēc ir iespējams precīzi izprast un pārvaldīt riskus, kas saistīti ar ieguldījumiem iespējas līgumos un šādu iespēju turēšanu.

Ir divu veidu iespējas līgumi:

- Amerikas iespējas līgums dod tā turētājam tiesības izmantot iespējas līgumu jebkurā dienā pirms tā termiņa beigām;
  - Eiropas iespējas līgumu var izmantot tikai tā termiņa beigās.
- **Mijmaiņas darījumi (swaps)** – mijmaiņas darījums ietver finanšu aktīva iegādi par tūlītēju cenu un vienlaicīgu vienošanos pārdot šo aktīvu iepriekš noteiktā datumā par nākotnes cenu.

Mijmaiņas darījumā ir divas pozīcijas: a) tagadnes likmes darījums, parasti divās dienās (īsā pozīcija), un b) nākotnes darījums (garā pozīcija), kas atceļ pirmo darījumu. Parasti mijmaiņas darījumi ietver vienošanos par finanšu plūsmu apmaiņu. Šo atvasināto finanšu instrumentu bieži izmanto, lai segtu riskus, ko rada cenu, procentu likmju izmaiņas vai pamatā esošā aktīva cenu izmaiņu gaidas.

- **Valūtas mijmaiņas darījums** – ir procentu likmju mijmaiņas darījuma veids, kurā mijmaiņas darījums tiek veikts starp divām valūtām – procentu maksājumi vienā valūtā tiek apmainīti pret procentu maksājumiem citā valūtā. Savstarpējie procentu maksājumi var būt fiksēti vai mainīgi. Līdzēji var vienoties par pamatsummu apmaiņu mijmaiņas darījuma sākuma un beigu datumā. Valūtas mijmaiņas darījumus galvenokārt izmanto, ja uzņēmumam ir naudas plūsmas un saistības dažādās valūtās.
- **Garantija** – īpašs pārdošanas vai pirkšanas iespējas līguma veids. Garantijas derīguma termiņš parasti ir gads vai ilgāks, un tās turētājam ir tiesības, bet ne pienākums pirkt vai pārdot noteiktu akciju vai dažādu akciju izlasi par iepriekš noteiktu cenu konkrētā datumā. Izpildot garantiju, izpildītājs vai nu samaksā par attiecīgo(-ajām) akciju(-ām), un/vai saņem to piegādi, vai (kas parasti notiek, ja ir iesaistīts indekss) tiek iesaistīts norēķinos ar naudu. Ja akciju vai izvēlēto akciju kopuma tirgus cena beigu datumā ir
- augstāka par pirkšanas garantijas līgumā noteikto cenu, garantijas turētājs saņem starpību starp noteikto cenu un tirgus cenu;
  - zemāka par pirkšanas garantijas līgumā noteikto cenu, garantijas līgums zaudē spēku bez samaksas.

Uz pārdošanas garantiju attiecas pretēji nosacījumi.

Parasti garantijas izsniedzēja mērķis nav iegādāties pamatā esošo akcijas vai akciju grozu. Tādējādi par līgumu parasti norēķinās naudā tajos gadījumos, kad citādi tiktu izmantots garantijas līgums.

Riska un sarežģītības klasifikācija

Ieguldot tieši pamatā esošos instrumentos, ieguldītājs sliktākajā gadījumā var zaudēt visu ieguldījumu, bet, ieguldot noteikta veida atvasinātajos finanšu instrumentos, ieguldītājam papildus ieguldījuma zaudēšanai var rasties arī papildu finanšu saistības.

Vēl viena atvasināto finanšu instrumentu iezīme ir tā, ka finanšu instrumenta tirgus vērtības izmaiņas parasti ir straujākas un krasākas nekā izmaiņas citiem finanšu instrumentiem. Tādēļ ir nepieciešams, lai atvasināto finanšu instrumentu ieguldītāji ne tikai pilnībā izprastu ar tiem saistītos riskus, bet arī būtu pastāvīgi gatavi rīkoties, lai izvairītos no lieliem zaudējumiem, ja tirgus attīstība ir nelabvēlīga.

Atvasinātā finanšu instrumenta vērtība ir atkarīga gan no bāzes aktīvu cenas izmaiņām, gan arī no atlikušā līguma darbības termiņa. Atkarībā no instrumenta īpašībām pamatā esošo aktīva cenas izmaiņas bieži vien izraisa lielākas atvasinātā finanšu instrumenta cenas izmaiņas. Tāpēc atvasinātā finanšu instrumenta cenas relatīvās izmaiņas bieži vien ir lielākas nekā pamatā esošā aktīva izmaiņas. To dēvē par kredītplēca (*leverage*) efektu, un tā rezultātā ieguldītais kapitāls var dot lielāku peļņu, nekā varētu dot tā pati summa, ja tā tiktu ieguldīta bāzes aktīvos.

Veiksmīgs ieguldījums var ātri pavairot ieguldīto kapitālu vairākas reizes. Un otrādi, kredītplēca (*leverage*) efekts var būt ieguldītājam neizdevīgs, radot lielākus zaudējumus no atvasinātā finanšu instrumenta, nekā tas būtu, ja ieguldījums būtu veikts pamatā esošajos aktīvos.

Ja bāzes aktīvu cena attīstās citādi, nekā gaidīts, var tikt zaudēts viss ieguldītais kapitāls. Peļņas un zaudējumu potenciāls atšķiras atkarībā no atvasinātā finanšu instrumenta iestatījumiem un pielietojuma. Atvasināto finanšu instrumentu termiņš var būt no ļoti īsa līdz vairākiem gadiem. Tas ietekmē kredītplēca (*leverage*) efektu un līdz ar to arī ar ieguldījumu saistīto risku. Piemēram, cenu svārstības visbiežāk ir vislielākās, ja atlikušais termiņš ir īss.

Atvasinātie finanšu instrumenti ar varbūtību zaudēt sākotnējo ieguldījumu (piemēram, pirkšanas vai pārdošanas iespēju līgumu iegāde) tiek klasificēti kā augsta riska līmeņa finanšu instrumenti.

Atvasinātie finanšu instrumenti, kuru zaudējumu varbūtība ir lielāka par sākotnējo ieguldījumu (standartizēti vai nestandartizēti nākotnes līgumi, iespējas līgumi un citi produkti ar augstu riska līmeni un augstu sarežģītības pakāpi, kuriem var izmantot finanšu kredītplēca (*leverage*)), tiek klasificēti kā ļoti augsta riska līmeņa finanšu instrumenti.

Visi atvasinātie finanšu instrumenti tiek uzskatīti par sarežģītiem finanšu instrumentiem.

Produkta specifiskie riski

- **Tirgus risks** – atvasinātie finanšu instrumenti tiek novērtēti, pamatojoties uz pamatā esošo aktīvu vai citu vērtību, un ieguldītājs ir pakļauts tirgus riskiem, kas ietekmē pamatā esošos aktīvus. Tomēr atvasinātā finanšu instrumenta darījuma ekonomiskais ienesīgums var nebūt identisks bāzes instrumenta turēšanas ekonomiskajam ienesīgumam, un tas var ietvert korekcijas, kas saistītas ar maksām vai komisijas maksām, finansēšanas izmaksām, riska ierobežošanas izmaksām vai līguma laušanas izmaksām. “Pārtraukt zaudējumus” (“*stop loss*”) vai “pārtraukt ierobežojumus” (“*stop limit*”) rīkojumi, kas paredzēti zaudējumu ierobežošanai, var nebūt efektīvi, ja tirgus apstākļi neļauj izpildīt šādus rīkojumus.
- **Darījumu partnera kredītrisks** – ja atvasinātā finanšu instrumenta darījums nav tīrvērtes darījums un nav nodrošināts, darījumu partneris ir pakļauti otra līdzēja kredītriskam. Ja darījumu partneris nepilda savas saistības vai kļūst maksātnespējīgs, ieguldītāju ieguldījums var tikt zaudēts pilnībā.

- **Ieguldījuma zaudējums** – risks, ka ieguldītājs samaksā avansa maksājumu, bet nekad nesaņem nekādu labumu no darījuma. Kā piemēru var minēt gadījumu, ja nopirktā iespējas līguma vērtība brīdī, kad to var izpildīt, ir zemāka par bāzes aktīva cenu.
- **Iespējamo saistību risks** – atvasinātie finanšu instrumenti, piemēram, kredītriska mijmaiņas darījumi vai iespējas līgumi, var ietvert iespējamās saistības. Tā rezultātā ieguldītājam var rasties zaudējumi, kas ir daudz lielāki nekā sākotnējais ieguldījums vai saņemtā prēmija, izpildoties konkrētiem nosacījumiem, piemēram, iestājas kredītriska notikums vai aktīvs sasniedz noteikto cenu.
- **Neierobežots zaudējumu risks** – dažu atvasināto finanšu instrumentu zaudējumi teorētiski var būt neierobežoti. Procentu likmes vai valūtas mijmaiņas darījuma kontekstā, kamēr procentu likme vai valūtas maiņas kurss turpina pieaugt, tikmēr pieaugs arī ieguldītāja zaudējumi, ja tam saskaņā ar darījumu būs jāmaksā mainīgā likme.
- **Aizņemtā finansējuma jeb kredītleca risks** – atvasinātie finanšu instrumenti var tikt noslēgti ar augstu aizņemtā kapitāla īpatsvaru. Tas var nozīmēt, ka pat salīdzinoši nelielas pamatā esošā aktīva vērtības vai cita(-u) noteikta(-u) faktora(-u) izmaiņas var radīt nesamērīgi lielas, nelabvēlīgas vai labvēlīgas, starp darījuma pusēm maksājamās summas izmaiņas.
- **Maržas risks** – salīdzinoši nelielas tirgus svārstības proporcionāli vairāk ietekmēs maržinālo nodrošinājumu, ko ieguldītājs ir iemaksājis vai kas viņam būs jāiemaksā: tas var darboties gan ieguldītāja interesēs, gan arī pretēji tām. Ieguldītājs var pilnībā zaudēt sākotnējā maržinālā nodrošinājuma līdzekļus un papildu maržinālo nodrošinājumu, kas ieguldīts uzņēmumā, lai saglabātu savu pozīciju. Tomēr, ja tirgus mainās pretēji pozīcijai vai tiek palielināti maržinālā nodrošinājuma līmeņi, ieguldītājam var nākties īsā laikā samaksāt ievērojamu papildu nodrošinājumu, lai segtu zaudējumus, kas radušies saskaņā ar standartizēto nākotnes līgumiem, un saglabātu savu pozīciju. Ja nodrošinājums netiek sniegts, līgumi var tikt izbeigti, kas var radīt zaudējumu pozīciju.
- **Tiesiskā regulējuma risks** – ja darījumu partneris nepilda savas saistības un atvasinātais finanšu instruments tiek izbeigts, spēja atgūt darījuma vērtību parasti ir atkarīga no dažādu darījumu savstarpējā ieskaita, kā arī no darījumu vērtības attiecības pret nodrošinājuma vērtību. Ja kādā jurisdikcijā nav atzīts juridiskais savstarpējā ieskaita mehānisms, ieguldītājam var rasties zaudējumi.
- **Nodrošinājuma risks** – atvasināto finanšu instrumentu līgumu līdzējiem bieži vien tiek prasīts nodrošinājums, lai mazinātu savstarpējo kredītrisku. Ja tirgus vērtība mainās pretēji ieguldītāja pozīcijai, ieguldītājs var tikt aicināts īsā laikā sniegt ievērojamu papildu nodrošinājumu. Ja nodrošinājums netiek sniegts, līgumi var tikt izbeigti, kas var radīt zaudējumus. Nav garantijas, ka ieguldītāja iesniegtais nodrošinājums tiks atdots atpakaļ ieguldītājam. Ja nodrošinājumu glabā trešās personas līdzekļu turētājs, šāda nodrošinājuma atmaksa ir pakļauta šā līdzekļu turētāja kredītriskam un darbības riskam.
- **Bāzes risks** – ja atvasinātā finanšu instrumenta darījums ir noslēgts, lai ierobežotu cenas vai citus riskus, kas izriet no īpašumtiesībām uz konkrētu pamatā esošu bāzes instrumentu, atvasinātā finanšu instrumenta ienesīguma un bāzes instrumenta ienesīguma risks var nebūt pilnīgi savstarpēji saistīti, kā rezultātā rodas atlikušais "bāzes" risks.
- **Operacionālais risks** – zaudējumi var rasties atvasināto finanšu instrumentu darījumu uzraudzībā izmantoto procesu un sistēmu kļūdu dēļ, tostarp aprēķinot un veicot maksājumus vai piegādes, īstenojot tiesības (piemēram, iespējas tiesības) pirms to termiņa beigām, uzraugot notikumus finanšu instrumenta darbības laikā un savlaicīgi

sniedzot paziņojumus. Uz šādām trešo personu sistēmu kļūmēm var attiekties atbildības ierobežojumi.

- **Piegādes risks** – ja ieguldītājs ir noslēdzis līgumu par atvasināto finanšu instrumentu, par kuru norēķins tiek veikts fiziski, ieguldītājam var rasties pienākums piegādāt/pieņemt attiecīgā aktīva piegādi. Attiecībā uz precēm un dabas resursiem tam var būt nepieciešami ievērojami darbības resursi.
- **Pirmstermiņa izbeigšana** – atvasinātie finanšu instrumenti darījumi var tikt izbeigti pirms termiņa brīvprātīgas vai saskaņotas pirmstermiņa izbeigšanas, "saistību neizpildes" vai "izbeigšanas notikumu" dēļ attiecībā uz ieguldītāju vai pakalpojumu sniedzēju (piemēram, nemaksāšana, maksātnespēja, nepārvarama vara, nelikumība, nodokļu notikumi) vai ar pamatā esošajiem instrumentiem saistītu ārkārtas notikumu dēļ (piemēram, akciju nacionalizācija vai izslēgšana no biržas, tirgus traucējumi, indeksa atcelšana, traucējumi vienas vai vairāku līdzēju spējai nodrošināt darījumu). Šādi notikumi var būt ārpus ieguldītāja kontroles, un šāda izbeigšana atkarībā no darījuma vērtības attiecīgajā brīdī var izraisīt ievērojamu maksājumu, kas pienākas no ieguldītāja/ maksājami ieguldītājam (pat tad, ja pakalpojuma sniedzējs nepilda saistības vai ja izbeigšana izriet no ārēja notikuma). Ieguldītājs, iespējams, nevarēs izveidot aizvietojošus darījumus vai arī viņam var rasties ievērojamas izmaksas, piemēram, maksa par pirmstermiņa izbeigšanu, pat ja šāda pirmstermiņa izbeigšana ir brīvprātīga vai līdzēji ir par to vienojušies.
- **Likviditātes risks** – atvasināto finanšu instrumentu līgumus, kuriem nav veikta tīrvērtē, var grozīt vai nodot tikai saskaņā ar to skaidri noteiktajiem noteikumiem vai līdzēju vienošanos. Ja ir nepieciešama dīlera piekrišana ārpusbiržas atvasinātā finanšu instrumenta darījuma nodošanai vai izbeigšanai, dīleris var šādu piekrišanu nesniegt tādu iemeslu dēļ, kurus tam nav pienākuma izpaust. Turklāt var nebūt cita dīlera, kas būtu gatavs veikt tādu pašu vai līdzīgu darījumu. Ārpusbiržas atvasināto finanšu instrumentu darījumi ar standartizētiem noteikumiem būs likvīdāki nekā pielāgotie darījumi. Ārpusbiržas atvasināto finanšu instrumentu darījumi var būt saistīti ar lielāku risku nekā ieguldījumi biržā tirgotos atvasinātajos finanšu instrumentos, jo nav biržas tirgus, kurā slēgt atvērto pozīciju. Tāpēc var būt neiespējami likvidēt esošo pozīciju, novērtēt pozīcijas vērtību, kas izriet no ārpusbiržas darījuma, vai novērtēt riska pakāpi.
- **Korekciju risks** – noteiktu notikumu iestāšanās saistībā ar atvasinātā finanšu instrumenta darījuma bāzes instrumentu var radīt aprēķinu veicējam tiesības veikt noteiktas korekcijas ekonomiskajos noteikumos. Šādas korekcijas var būt saistītas ar aprēķinu veicēja rīcības brīvību. Riska darījumi ar bāzes instrumentu, izmantojot atvasināto finanšu instrumentu, ne visos gadījumos var atbilst riska darījumiem, kas iegūti, bāzes instrumentam esot tiešā turējumā.
- **Tīrvērtes risks** – tīrvērtes ārpusbiržas atvasinātie finanšu instrumenti ir ārpusbiržas atvasinātie finanšu instrumenti, kas ir iesniegti tīrvērtes iestādei un ko tā ir pieņēmusi tīrvērtēi. Uz šādiem tīrvērtes atvasinātajiem finanšu instrumentiem attiecas tīrvērtes iestādes noteikumi, tostarp tīrvērtes iestādes pieprasītā nodrošinājuma noteikumi. Tāpēc dalībniekiem var tikt pieprasīts īsā laikā iesniegt ķīlu, lai segtu zaudējumus, kas radušies saskaņā ar ārpusbiržas atvasināto finanšu instrumentu līgumiem, kuriem veikta tīrvērtē. Ja ķīla netiek sniegta, līgumi var tikt izbeigti, kas var radīt zaudējumus. Tīrvērtes iestāde bez iepriekšēja brīdinājuma var grozīt ārpusbiržas atvasināto finanšu instrumentu līgumu, kuriem veikta tīrvērtē, noteikumus un nosacījumus, tostarp izpildes vai nākotnes cenu, lai atspoguļotu izmaiņas vai notikumus saistībā ar pamatā esošo aktīvu vai citādi.
- **Izmaiņas biržas vai tīrvērtes iestāžu noteikumos** – birža vai tīrvērtes iestāde var mainīt ārpusbiržas atvasināto finanšu instrumentu līgumu noteikumus un nosacījumus, tostarp

izpildes vai nākotnes cenu, lai atspoguļotu izmaiņas vai notikumus saistībā ar pamatā esošo aktīvu vai citādi.

4. Ārvalstu tirgi un ārvalstu finanšu instrumenti

Ieguldījumi ārvalstu tirgos ir saistīti ar papildu riskiem salīdzinājumā ar ieguldījumiem ieguldītāja vietējā tirgū. Ārvalstu tirgus regulē attiecīgās uzraudzības iestādes, kuru prasības var atšķirties no ieguldītāja vietējā tirgū spēkā esošajām normatīvajām prasībām. Ieguldītājiem var rasties papildu zaudējumi atšķirīgo prasību dēļ.

Iespējamo peļņu vai zaudējumus no darījumiem ārvalstu tirgos vai līgumiem un finanšu instrumentiem ārvalstu valūtās ietekmēs ārvalstu valūtas kursu svārstības.

Ieguldījumi jaunattīstības tirgus valstīs ir pakļauti papildu riskiem, tostarp straujākai inflācijai, valūtas kursa svārstībām, nelabvēlīgiem repatriācijas likumiem un fiskāliem pasākumiem, kā arī makroekonomiskām un politiskām grūtībām.

Attiecībā uz jebkuru ieguldījumu valūtā, kas nav ieguldītāja bāzes valūta, ieguldītājam vienmēr jāņem vērā produktam piemītošais risks, kā arī valūtas maiņas risks, kas ir svārstību risks valūtas tirgos.

5. Iespējamo saistību darījumi

Iespējamo saistību darījums ir darījums, saskaņā ar kura noteikumiem ieguldītājam būs vai var būt pienākums veikt turpmākus maksājumus brīdī, kad darījumam ir jābūt pabeigtam, vai pēc tam, kad ieguldītāja pozīcija tiek slēgta agrāk. Šie maksājumi var būt vai nebūt nodrošināti ar naudas vai finanšu instrumentu summu, kas noguldīta pie darījumu partnera vai brokera kā nodrošinājums pret kontā veikto darījumu zaudējumiem (attiecīgi interpretējot kā "Maržinālo nodrošinājumu" un "Maržināli nodrošināto darījumu").

Iespējamo saistību ieguldījumu darījumos, par kuriem tiek iemaksāts Maržinālais nodrošinājums (kas ir Maržināli nodrošinātie darījumi), ieguldītājam ir jāveic vairāki maksājumi pret pirkuma cenu, nevis uzreiz jāsamaksā visa pirkuma cena.

Ja ieguldītājs tirgojas ar standartizētiem nākotnes līgumiem, līgumiem par starpībām vai pārdod iespējas līgumus, ieguldītājs var ciest pilnīgu Maržinālā nodrošinājuma zaudējumu, ko viņš iemaksājis darījuma partnerim vai brokerim, lai izveidotu vai uzturētu pozīciju. Ja tirgus mainās pretēji ieguldītāja interesēm, viņam var nākties maksāt ievērojamu papildu Maržinālo nodrošinājumu, lai saglabātu pozīciju. Ja ieguldītājs to neizdara noteiktajā termiņā, ieguldītāja pozīcija var tikt likvidēta ar zaudējumiem, un viņš vai viņa būs atbildīgs par radušos deficītu.

Pat ja darījums nav Maržināli nodrošinātais darījums, noteiktos apstākļos tas joprojām var būt saistīts ar pienākumu veikt papildu maksājumus, kas pārsniedz summu, kura samaksāta, ieguldītājam noslēdzot līgumu.

6. Ar tirdzniecības sistēmām saistītie riski

Mūsdienās visas tirdzniecības sistēmas ir datorizētas, proti, rīkojumu iesniegšana, reģistrācija un izpilde, kā arī citas nepieciešamās darbības tiek veiktas elektroniski. Tāpat kā citu elektronisko sistēmu gadījumā arī šādas tirdzniecības sistēmas darbība var tikt īslaicīgi pārtraukta no Bankas neatkarīgu iemeslu dēļ. Līdz ar to rīkojumu izpilde var tikt uz laiku pārtraukta, tie var tikt izpildīti tikai daļēji, kā arī ieguldītājs var nesaņemt būtisku informāciju

reālajā laikā. Ja ieguldītājs cieš zaudējumus šāda veida darbības pārtraukumu dēļ, tas var atgūt tikai ierobežotu zaudējumu summu, kuras precīzu apmēru nosaka Banka, pārējie tirgus starpnieki vai birža.

7. Brīdinājums par iespējamo atdevi no atsevišķiem finanšu instrumentiem

Tie finanšu tirgi, kuri darbojas pēc principa, ka vienu ieguldītāju peļņu nosedz no citu ieguldītāju zaudējumiem (t.i. nulles iznākuma princips), nespēj nodrošināt kapitāla pieaugumu visiem tirgus dalībniekiem. Kopējā ieguldītā kapitāla vērtība nemainās, taču tiek vienmērīgi sadalīta starp tirgus dalībniekiem (izņemot komisijas maksas, kas tiek samaksātas starpniekiem). Starp tiem ir valūtas, iespēju līgumu un standartizētu nākotnes līgumu tirgi. Sagaidāmā peļņa šādos tirgos ilgtermiņa perspektīvā ir tuvu nullei.

8. Ar finanšu instrumentu nodrošinājumu un aizņemto līdzekļu ieguldīšanu saistītie riski

- **Tirgus risks** – finansējot ieguldījumus vai to daļu ar līdzekļiem, kas aizņemti no trešajām personām, rodas risks zaudēt ne tikai savus naudas līdzekļus un aizņemto kapitālu, kas novirzīts attiecīgajiem ieguldījumiem, bet arī ciest papildu zaudējumus saistībā ar aizņemtajiem līdzekļiem, piemēram, maksāt procentus par aizdevumu.
- **Procenti** – par aizņemtajiem līdzekļiem parasti ir jāmaksā noteikti procenti. Līdz ar to ieguldītājs var zaudēt daļu ieguldīto naudas līdzekļu un/vai tam var rasties papildu zaudējumi, ja peļņa no kapitāla ieguldījuma ir mazāka nekā procenti, kas jāmaksā par aizdevumu.
- **Nodrošinājuma vērtības risks** – ieķīlāto finanšu instrumentu tirgus vērtība var ievērojami svārstīties. Ja ieķīlāto finanšu instrumentu vērtība samazinās, kreditors var pieprasīt nodrošinājuma palielināšanu, iemaksājot papildu naudas līdzekļus vai nodrošinot ar citiem tam pieņemamiem finanšu instrumentiem. Ja nodrošinājums netiek palielināts noteiktajā laikā (kas var būt 1 darbadiena), kreditors ir tiesīgs izbeigt aizdevuma līgumu un nosegt aizdevuma summu no līdzekļiem, kas iegūti, pārdodot ieķīlātos finanšu instrumentus / debetējot kontā pieejamos naudas līdzekļus. Ja naudas līdzekļi, kas saņemti no finanšu instrumentu pārdošanas / kontā pieejamo naudas līdzekļu debetēšanas, nav pietiekami aizdevuma, procentu un citu maksājamo summu nosegšanai, ieguldītājam ir pienākums nosegt nesamaksāto parāda summu.

Ņemot vērā iepriekšminēto, strauja finanšu instrumentu tirgus vērtības krituma gadījumā ieguldītājs var zaudēt ne tikai ieķīlātos finanšu instrumentus, bet arī citus papildu naudas līdzekļus. Ieķīlātā instrumenta vērtības risks ir īpaši būtisks tajā gadījumā, kad tiek ieķīlāti nelikvidi finanšu instrumenti, jo to tirgus vērtība var ievērojami svārstīties. Ekonomikas un tirgus nozarē Repo darījumi ir aizdevumi ar finanšu instrumentu ķīlu, kuros no ieguldītāja nopirktie finanšu instrumenti kalpo kā aizdevuma nodrošinājums.